הדף היומי

מדרשת הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשת הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף כא- כב

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

בספק תפילה – מה נקרא לחדש?

מבואר בגמ' לדעת רבי יהודה אינו חוזר ומתפלל בלא שיכול לחדש בה דבר. הוכיחו הראשונים שאף ריו"ח שאמר הלואי ויתפלל כל היום, דווקא באופן שהוא בספק אם התפלל, אבל בודאי התפלל, מודה ריו"ח שמפסיק באמצע ברכה.

מה נקרא לחדש? הביא הטור (קז) שיטות בהלכה זו, א. י"א שצריך חידוש בכל ברכה וברכה מענינה. ב. י"א שצריך לחדש בברכה אחת, אבל לא ב'שומע תפילה' שלא נראה כמוסיף. ג. הביא מהרא"ש שכתב "לא ברירא לי שפיר פירושא דהאי מילתא כי מי הוא זה שאינו יכול לחדש דבר באחת מכל הברכות לרפואה או לפרנסה או לתלמודו. ונראה לי, 'אם יכול לחדש' פירוש, אם נתחדש אצלו דבר שלא היה צריך לבקש עליו קודם".

נראה בדברי המחבר, שפסק שמספיק שיחדש בברכה אחת, ואפילו ב'שומע תפילה', אבל ציין הביאור הלכה, שלא תהיה זו בקשה שרגיל הוא בבקשתה, אלא יוסיף דבר חדש להוכיח שיש כאן תפילת נדבה.

סיכום הדף

נושא היום: הלכות תפילה לבעל קרי. ספק ק"ש ואמת ויציב.

לדעת רבנן, בעל קרי יוצא ידי חובת ק"ש בהרהור וכן בברכהמ"ז. **ולא** מברך ברכות ק"ש [1] וברכות הנהנין. **לדעת רבי יהודה**, מברך לפני ואחרי בין ברכות ק"ש ובין על המזון.

לדעת רבינא הרהור כדיבור ממה שהצריכו בעל קרי להרהר בליבו. ובכ"ז לא מוציא בשפתיו, כפי שמצאנו בשורש הדין של טומאה לגבי דברי תורה, שגזר עזרא טבילה כמו שבסיני הצטוו לפרוש מאשה כדי שלא יהיו בעלי קרי [2]. **לדעת רב חסדא**, הרהור לאו כדיבור, **וביאר ר"א**, שאמרו לו להרהר כדי שלא יפרוש מן הציבור בשעה שמקבלים עול מלכות שמים. ולא **מהרהר בפרק אחר**, ביאר רב אדא בר אהבה שיש ענין דווקא בדבר שהציבור עוסקים בו. **וביארו למסקנא**, ק"ש וברכהמ"ז מהתורה החמירו שיהרהר, ובתפילה מדרבנן לא חייבו [3]. **בהו"א** ביארו שחייבו בק"ש מחמת עול מלכות שמים, **ולכן** בתפילה [4] לא חייבו. **ונדחה** שהרי לגבי ברכהמ"ז תיקנו שיהרהר למרות שאין בה מלכות שמים.

אמר רב יהודה, המקור לברכת המזון מן התורה "ואכלת ושבעת וברכת". **המקור לברכת התורה** לפני הלימוד, "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלקינו". **אמר ריו"ח** יש ק"ו לחייב ברכה לאחר התורה מק"ו, אם על המזון לא מברך לפני, ויש חיוב לברך אחרי, תלמוד תורה שמברך לפני בודאי שיברך אחרי. **ויש** ללמוד לאידך גיסא לחייב ברכה לפני המזון, אם ברכת התורה מברך אחריה ולפניה, מזון שמברך לאחריו בודאי שיהיה צריך לברך לפניו. **דוחה הנמ'**, שמזון נהנה גופו. ותורה מביאה לחיי העוה"ב. **ועוד** מבואר שמהתורה אין ברכה לפני המזון ממה שאמרו על המזון מברך אחריו ולא לפניו.

עוד אמר רב יהודה, ספק קרא ק"ש, לא חוזר משום שחיובה מדרבנן. **שאל רב יוסף**, והרי כתוב "בשכבך ובקומך", **ביאר אביי** שהפסוק יתבאר על חיוב תלמוד תורה. ספק אמר 'אמת ויציב', חוזר משום שהחיוב מהתורה. **שואלת הגמ'**, אם חיוב 'אמת ויציב' מהתורה שבעל קרי יהרהר בה כמו ברכהמ"ז, **וביארו** שחיוב 'אמת ויציב' משום הזכרת 'יציאת מצרים', וכבר אמר ק"ש, ועדיף לומר ק"ש משום שיש בה אף קבלת עול מלכות שמים.

לדעת ר"א, ספק ק"ש, חוזר משום שחיובה מהתורה. **ספק התפלל**, אינו חוזר משום שחיובה מדרבנן. **ולדעת ריו"ח**, חוזר ומתפלל ש'לואי שיתפלל אדם כל היום כולו'.

אמר רב יהודה בשם שמואל, א. התפלל **ונזכר שכבר התפלל**, מפסיק אפילו באמצע ברכה. **ולא דומה** למה שאמר רב נחמן, **שפסק רבה בר אבוה** שהטועים והתחילו להתפלל תפילה של יום חול בשבת, מסיימים הברכה ולא מפסיקים באמצע. **שבשבת** מצד הדין מתפלל שמו"ע **ורבנן** לא הטריחו משום כבוד שבת להתפלל בארוכה, ואם התחיל מסיים. **אבל** אדם שהתפלל, אין לו כבר חיוב כלל. **ב. נכנס לביהכ"נ לאחר שהתפלל**, וראה שהציבור מתפללים, יכול לחזור ולהתפלל **רק באופן** שיכול לחדש בתפילתו. **מבארת הגמ'**, שמואל חידש **ב'נזכר שהתפלל'** כדי שלא נאמר שהנזכר לגבי **'מצא ציבור'** מלמד שיוכל לחזור ולהתפלל באופן שהתפלל ביחיד ועתה מצטרף למנין, קמ"ל. **וחידש** את ההלכה **ב'מצא ציבור'**, שלא נאמר שבאופן שכבר התחיל ממשיך אפילו אם אינו מחדש, קמ"ל.

לדעת ר"ה, נכנס לביהכ"נ והציבור עומדים בתפילה, אם משער שיוכל להתפלל שמו"ע ולסיים עד שיגיעו הציבור **ל'מודים'**, יתפלל, **ולדעתו** יחיד אומר קדושה. **לדעת ריב"ל**, צריך לסיים עד שיגיעו **'לקדושה'**, **לדעתו** יחיד אינו אומר קדושה, **ולכן** צריך לסיים קודם קדושה כדי לומר עם הציבור [5], ואם לא יספיק לא יתחיל. **וביאר רב אדא בר אהבה**, המקור שאין יחיד אומר קדושה, "ונקדשתי בתוך בני ישראל", דבר שבקדושה צריך לאמרו בעשרה, **ביאר רבנאי** אחיו של רבי חייא שלמדו גז"ש 'בתוך' מ"הבדלו מתוך העדה". **מבואר** לכו"ע שלא מפסיק לענות קדושה בשמו"ע, **הסתפקו** אם עונה בשמו"ע ל"אמן יהא שמיה הגדול מבורך". **רב דימי** אמר שאמרו רבי יהודה ור"ש תלמידי ריו"ח שמפסיקים לענות 'אמן יהא וכו' אפילו בשעה שעוסק במעשה מרכבה, **ומכריעה הגמ'** שאין כך ההלכה, ולא מפסיק.

רבי יהודה שהתיר לבעל קרי לברך ברכת המזון וברכות ק"ש בפיו, **למסקנא** לא סבר את דרשת הפסוקים הסמוכים שאוסרים בעל קרי בתלמוד תורה, **כיון** שלדבריו דרשת הסמוכים נדרשת כדברי ריב"ל שהתלמוד תורה לבנו כאילו קיבלה מהר חורב. **שנאמר** "והודעתם לבניך ולבני בניך" ונסמך אליו "יום אשר עמדת לפני ד' אלוקיך בחורב".

המקור שבעל קרי אסור בדברי תורה, דרש ריב"ל "והודעתם לבניך ולבני בניך" ונסמך אליו "יום אשר עמדת לפני ד' אלוקיך בחורב", כמעמד הר סיני שבעלי קרי אסור, כך תלמוד תורה. **ורבי יהודה לא דרש סמוכים בכל התורה**, שהרי חיוב סקילה למכשפה נלמד לבן עזאי, היות ונסמך "מכשפה לא תחיה" ל"כל שכב עם בהמה מות יומת". **ורבי יהודה** אמר לבן עזאי משום שנסמך הענין נוציא את המכשפה לבית הסקילה, **אלא** למד בדרשה מאוב וידעוני. **מאידך בחומש דברים למד סמוכין**, שאסר אנוסת ומפותת אביו משום שדרש "ולא יגלה כנף אביו" שאסור הוא בכנף שגילה אביו. **ודרש** סמוכים לומר שמדובר באנוסה שנאמר "ונתן האיש השכב עמה".

דף כב - נושא היום: המשך תפילה לבעל קרי. טבילת עזרא. ט' קבין.

לרבי יהודה, בעל קרי מברך לפני ואחרי ק"ש וברכהמ"ז, **כלומר** שלא אסר בעל קרי בדברי תורה, **מאידך מבואר** *(משנה להלן כו,א)* זב שראה קרי, או נדה שפלטה שכבת זרע, משמשת שנעשתה נדה, **לדעת רבנן** טובלים לצורך תלמוד תורה ותפילה כדי להיטהר מקרי, **למרות** שלא מועילה הטבילה ל'טהרה'. **לדעת רבי יהודה** פטורים מטבילה. **מדקדקת הגמ'** שלרבי יהודה דווקא באופנים הנזכרים פטור מלטבול, היות ולא מועילה הטבילה שהרי נשארת טומאה חמורה, **אבל** לגבי בעל קרי גרידא, מחייב רבי יהודה בטבילה, ואיך התיר לבעל קרי לברך.

ולא שייך לומר שרבי יהודה פטר בעל קרי מטבילה, **שהרי** מבואר בברייתא שמשמשת שראתה דם חייבת לטבול, **והלכה זו** היא לפי רבי יהודה ויש חיוב לטבול, **שהרי** לרבנן אין חידוש במשמשת שראתה, שהרי חייבו בטבילה אף באופן שלא היה ראוי לטבול כבזב שלא היה ראוי וראה קרי.

מנסה הגמ' לבאר, שרבי יהודה שאמר במשנה שבעל קרי מברך וכו', הכוונה בהרהור. **דוחה הגמ'**, שמבואר להדיא בברייתא שלרבי יהודה מוציא בשפתיו, **אלא ביאר רנב"י**, רבי יהודה התיר לברך בפה היות והגדיר את הברכות [6] כהלכות דרך ארץ שמותר לבעל קרי לעסוק בהם. **כמבואר בברייתא**, "והודעתם לבניך ולבני בניך" ונסמך אליו "יום אשר עמדת לפני ד' אלוקיך בחורב", **ללמד** כדרך מתן תורה שקיבלו באימה, יראה, רתת, ובזיע, **כך לדורות** צריך ללמוד באימה, יראה, רתת ובזיע. **ולכך** זבים, מצורעים, ובועלי נדות מותרים בדברי תורה, **משא"כ** בעלי קרי שאינו אלא מתוך קלות ראש וזחוח הדעת. **ויש מהתנאים שהתירו** לבעל קרי ללמוד, **רבי יוסי** התיר משניות שרגיל בהם ובתנאי שלא יאריך בטעמים *(וכך פסק רבי אלעאי בשם רב אחא בר יעקב בשם רב. וכן סבר ר"מ בברייתא)*. **לרבי יונתן בן יוסף**, מותר להאריך בטעמי המשנה ולא בטעמי הגמ'. **לרבי נתן בן אבישלום**, מותר להאריך בטעמי הגמ' ואסור להזכיר שם שמים הנזכר בפסוקים. **לרבי יוחנן הסנדלר בשם ר"ע**, שלא ילמד מדרש בכלל *(י"א שכך סבר רבי חנינא בן גמליאל)*, **וי"א** שאמר שלא יכנס לבית המדרש. **לדעת רבי יהודה** לומד הלכות דרך ארץ. **ולעצמו** החמיר רבי יהודה לטבול אף קודם הלכות דרך ארץ, כמעשה שביקשוהו התלמידים ללמדם הלכה בהלכות דרך ארץ, ירד וטבל ושנה להם.

לדעת רבי יהודה בן בתירא, בעל קרי מותר בדברי תורה **משום** שאין דברי תורה מקבלים טומאה, **ואמר לתלמידו** שהיה לומד במרוצה 'בני פתח פיך ויאירו דבריך' אין דברי תורה מקבלים טומאה שנאמר "הלוא כה דברי כאש נאם ד'". *(וי"א שכך סבר רבי חנינא בן גמליאל)*.

אמר רנב"י, נהגו העולם, **א. כרבי אלעאי** שמחייב ראשית הגז בחו"ל. **ב. כרבי יאשיה** שאיסור כלאים מהתורה הוא דווקא בזורע ג' מינים במפולת יד. **ג. כרבי יהודה בן בתירא** שאין דברי תורה מקבלים טומאה.

י"א שזעירי אמר שביטלו את החיוב טבילה לבעל קרי. **וי"א** שאמר זעירי, ביטלו את החיוב לנט"י באופן שיש חשש שיעבור זמן תפילה.

מבואר בברייתא, בעל קרי יכול לטהר עצמו ע"י ט' קבין של מים. **נחום איש גמזו** לימד הלכה זו בצינעה את ר"ע, **ור"ע** לימד את בן עזאי, **ובן עזאי** שנאה לתמידיו בשוק. **נחלקו** רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, **למ"ד** לימד לתלמידיו כדי שלא יתבטלו מפו"ר בחוששם לטבילה כדין, וכן שלא יבטלו תורה עד שימצאו מקוה. **ולמ"ד** לחש הלכה זו בצינעה כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים.

אמר רבי יצאי שמעתי שיש מקילים בטבילה לבעל קרי, ומטהרים בט' קבין או בבית המרחץ, **ושמעתי** שיש מחמירים במקוה של מ' סאה, **המחמיר** בה על עצמו מאריכים לו ימיו ושנותיו.

אמר ריב"ל, אמנם אסור לבעל קרי בדברי תורה, **אבל** מדוע מחמירים בטבילה במ' סאה, **הרי** אפשר להיטהר בט' קבין בנתינה.

אמר רבי חנינא, תקנה גדולה תיקנו בתקנת טבילה לבעל קרי, תבע אדם אשה לדבר עבירה, **ושאלה** אותו האם יש לו מקווה לטבול, **מיד** פרש.

שאל ר"ה את תלמידיו, מדוע מזלזלים הם בטבילה, **אם מצד צינה**, הרי אפשר במים שהוחמו. **ואמר ר"ה לרב חסדא**, רב אדא בר אהבה סובר כמותך שצריך לטבול דווקא במקוה כשר, **ואני סובר** שטובל בחמים.

רבי זירא ישב בקערת מים בבית המרחץ, וביקש משמשו שישפוך עליו ט' קבין, **וביאר לרבי חייא בר אבא**, שצורת הטהרה במקווה דווקא בטבילה במ' סאה, וצורת הטהרה בט' קבין דווקא בשפיכה.

ר"נ התקין כלי בשיעור ט' קבין לתועלת תלמידיו. **רב דימי אמר בשם ר"ע ורבי יהודה גלוסטרא**, ט' קבין מועיל רק לחולה שראה קרי באונס. אבל במשמש מיטתו, חייב לטבול במ' סאה. אמר רב יוסף א"כ אין צורך בתיקונו של ר"ג. **רבין אמר** ששאלו את רב אסי שהיה באושא בכניסה לביתו של רבי אושעיא, ואמר שחולה ששימש מועיל לו ט' קבין, ואם ראה קרי לאונסו פטור מכלום. אמר רב יוסף, א"כ יש צורך בכלי שתיקן ר"ג.

שואלת הגמ' נברר כלפי מה תיקן עזרא את תקנת הטבילה [7], **לאביי, א.** תקנת עזרא, בריא ששימש במ' סאה. בריא שראה באונס, ט' קבין. **ב.** נחלקו רב דימי ורבין, האם חולה דינו כבריא, היינו בשימש טובל. ובאונס, ט' קבין. **או** חולה ששימש הוא כבריא לאונסו, בט' קבין, וחולה באונס, פטור. **תמה רבא**, היכן מצאנו שעזרא תיקן טהרה בט' קבין, הרי תיקן רק טבילה. אלא, **א.** תקנת עזרא, טבילה לבריא ששימש. **ב.** חכמים הקלו על בריא שראה באונס, שמספיק ט' קבין. **ג.** נחלקו רבין ורב דימי בחולה האם דינו כבריא, או שהקלו על חולה ששימש שמספיק ט' קבין, ולאונסו פטור. **אמר רבא להלכה**, בריא וחולה ששימשו, טבילה במ' סאה. בריא לאונסו, ט' קבין. חולה לאונסו, פטור.

לדעת רבנן, ט' קבין מועיל להטהרת עצמו, **אבל** ללמד תורה לאחרים צריך לטבול במ' סאה. **לרבי יהודה** מ' סאה בכל אופן. **נחלקו** האמוראים *(ריו"ח וריב"ל, רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, והחולקים הם אחד מכל זוג)* בדברי רבנן, האם כוונתם להצריך מ' סאה בחולה ששימש אבל לאונסו מספיק ט' קבין. **או** בלימוד תורה לאחרים אפילו בחולה לאונסו צריך מ' סאה. **ויש שאמרו**, שנחלקו *(אחד מכל זוג המכרים)* מה שאמר רבי יהודה שצריך מ' סאה דווקא בקרקע, ובכלי לא מועיל, **ורק** התכוון להכשיר מים שאובים. או מועיל אף בכלי.

ר"פ, רב הונא בנו של רב יהושע ורבא בר שמואל ישבו בסעודה, **אמר ר"פ** שיתנו לו לברך היות ונטהר ע"י ט' קבין. **אמר רבא**, שצריך להוציא אחרים צריך מ' סאה, א"כ תנו לי שטבלתי. **אמר להם ר"ה**, תנו לי שלא הייתי צריך טהרת ט' קבין ולא מקווה. **רב חמא** טבל בער"פ כדי להוציא רבים ידי חובתם, **ופוסקת הגמ'** שאין הלכה כמותו [8].

הארות:

[1] הוכיחו תוד"ה בעל, שאינו מברך כלל אף לא בהרהור, ועי' בדבריהם מה החילוק בין ק"ש לברכות וכו'. [2] עי' תוד"ה כדאשכחן, ביארו התוס' הרהור כדיבור לענין שיוצא ידי חובה, ולא כדי לאסור להרהר, שהנה במתן תורה היו צריכים לטבול, ואמנם שתקו אולם מצד שומע כעונה היו מוגדרים למדברים. [3] עי' ברש"י ובתוס' ד"ה הכי גרסינן, שיש עוד גריסה בהבנת דברי הש"ס ויש נפק"מ מה מהתורה ומה מדרבנן. [4] תוד"ה והרי, שאלו מדוע לא הקשו מברכות ק"ש. [5] עי' תוד"ה עד, כמה וכמה הנהגות בנמצא בתפילת שמו"ע והציבור אומרים קדושה וכו'. [6] לנדפס ברש"י מבואר שהתיר בברכת המזון. לגירס' הרש"ש מתייחס לכל הברכות. ועי' אריכות דברים בשיטמ"ק. [7] מבארים תוד"ה ונחזי, היות ודבר זה נוהג בכל יום יש לברר מה מקור התקנה שלא נשכחה, משא"כ בשאר תקנות שנחלקו לא שאלו 'נבדוק מה המקור'. [8] ביארו רש"י ותוד"ה ולית, או שמספיק ט' קבין להוציא אחרים, או שפוסקים כרבי יהודה בן בתירא שאין דברי תורה מקבלים טומאה.